

ЗМІСТ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ
У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ НОВОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУCONTENT AND CLASSIFICATION OF MODERN CHALLENGES AND THREATS
IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF THE NEW WORLD ORDER

У статті аналізуються сучасні виклики та загрози, які виникають в умовах глобалізаційних процесів. Виконується порівняльний аналіз потенційних загроз на міжнародному та національному рівнях, зокрема на прикладі України, в контексті трансформацій, що відбуваються в міжнародній системі безпеки під впливом глобалізації.

Попри значні досягнення в теорії економічної безпеки, проблема своєчасного виявлення, ідентифікації та нейтралізації загроз економічній безпеці держави залишається невирішеною. Це пов'язано, зокрема, з відсутністю єдиного підходу до класифікації та систематизації загроз, особливо щодо модифікованих традиційних і нових специфічних загроз. Ефективність і результативність заходів захисту від цих загроз значною мірою залежать від коректності їх систематизації та класифікації.

Процес створення загроз складний і багатограний. Він виникає під впливом різноманітних факторів, явищ і подій, які виступають каталізаторами загрози в певних умовах, що постійно змінюються у зовнішньому та внутрішньому середовищі. Кожна загроза має свої специфічні передумови виникнення, характер прояву та ступінь впливу на показники економічної безпеки держави. Наведена класифікація сучасних загроз економічній безпеці держави, яка враховує як традиційні, так і нові специфічні загрози, може бути корисною для їх ідентифікації, класифікації, визначення причинно-наслідкових зв'язків, послідовності та джерел виникнення, а також для оцінки ступеня їх прояву при плануванні та реалізації заходів із забезпечення економічної безпеки держави, а також розробки нових ефективних моделей безпеки.

У статті зазначено також, що російсько-українська війна, що розпочалася у 2014 році, пройшла кілька етапів свого розвитку - від гібридного протистояння до масштабного вторгнення. Вона супроводжується інтенсивними та постійними інформаційно-гібридними атаками на нашу країну, як в Україні, так і за її межами. Протидія цим атакам вимагає від держави та громадянського суспільства злагоджених і своєчасних дій для спростування фейків, проведення контрпропагандистських заходів, а також навчання всіх учасників суспільних відносин основам інформаційної гігієни.

Ключові слова: сучасні виклики та загрози, міжнародна безпека, національна безпека, глобалізація, трансформація, новий світовий порядок.

The article analyzes modern challenges and threats to human rights that arise in the context of globalization processes. A comparative analysis of potential threats to human rights at the international and national levels is performed, particularly on the example of Ukraine, in the context of transformations taking place in the international security system under the influence of globalization.

Despite significant achievements in the theory of economic security, the problem of timely detection, identification and neutralization of threats to the economic security of the state remains unresolved. This is due, in particular, to the lack of a unified approach to the classification and systematization of threats, especially regarding modified traditional and new specific threats. The effectiveness and efficiency of measures to protect against these threats largely depend on the correctness of their systematization and classification.

The process of creating threats is complex and multifaceted. It arises under the influence of various factors, phenomena and events that act as threat catalysts in certain conditions that are constantly changing in the external and internal environment. Each threat has its own specific prerequisites for occurrence, nature of manifestation and degree of influence on indicators of economic security of the state. The given classification of modern threats to the economic security of the state, which takes into account both traditional and new specific threats, can be useful for their identification, classification, determination of cause and effect relationships, sequence and sources of occurrence, as well as for assessing the degree of their manifestation in planning and the implementation of measures to ensure the economic security of the state, as well as the development of new effective security models.

The author also notes that the Russian-Ukrainian war, which began in 2014, went through several stages of its development - from a hybrid confrontation to a large-scale invasion. It is accompanied by intensive and constant information-hybrid attacks on our country, both in Ukraine and abroad. Countering these attacks requires the state and civil society to take concerted and timely actions to refute fakes, conduct counter-propaganda measures, as well as teach all participants in public relations the basics of information hygiene.

Key words: modern challenges and threats, international security, national security, globalization, transformation, new world order.

УДК 327:351.863(477)(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.44.18>

Таран Є.І.

к. політ. наук, доцент,
доцент кафедри глобальної
та національної безпеки
Навчально-науковий інститут
публічного управління та державної
служби Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми у загальному вигляді. Міжнародна безпека, як і національна безпека країн, зазнає все більшого впливу процесів глобалізації. Вони визначають основні тенденції розвитку світової економіки та політики, а також призводять до радикальних змін у міжнародному безпековому середовищі, яке стає дедалі динамічнішим та суперечливішим.

У міжнародній системі під впливом глобалізації відбуваються трансформації, розширюється склад учасників міжнародного політичного процесу.

Разом з національними державами на сучасній світовій арені діють також міжнародні асоціації, організації та інші недержавні актори. Водночас спостерігається послаблення базо-

вих інститутів міжнародного регулювання, які не демонструють достатньої ефективності у боротьбі із сучасними викликами та загрозами.

Так, наприклад, російсько-українська війна, що розпочалася у 2014 році, пройшла кілька етапів свого розвитку - від гібридного протистояння до масштабного вторгнення. Вона супроводжується інтенсивними та постійними інформаційно-гібридними атаками на нашу країну, як в Україні, так і за її межами. Протидія цим атакам вимагає від держави та громадянського суспільства злагоджених і своєчасних дій для спростування фейків, проведення контрпропагандистських заходів, а також навчання всіх учасників суспільних відносин основам інформаційної гігієни.

Ключові позиції в наднаціональних та транснаціональних інституціях займають провідні країни світу, які, в основному, домінують у глобальних економічних процесах і впливають на вирішення міжнародних проблем безпеки. Одночасно спостерігається зростання впливу транснаціональних корпорацій та фінансових груп на економічний і суспільно-політичний розвиток національних держав, що призводить до зменшення ролі останніх у вирішенні широкого спектра питань політики та безпеки на світовому, регіональному та національному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивченню окремих аспектів і характеристик сучасної міжнародної колективної безпеки в умовах геополітичних викликів приділяли значну увагу як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, зокрема К.В. Зарембо, О.І. Пошедіна, І. Тодоров, В. Ціватий, Д.М. Шебаніц, Р. Арон, Г. Моргентау, К. Уолтц, Х. Булл, Л. Міллер, Р. Купер та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас аналіз опублікованих робіт з досліджуваної проблеми дав змогу дійти висновку, що існує ряд теоретичних і практичних аспектів, таких як зміст та класифікація сучасних викликів і загроз у контексті розвитку нового світового порядку, які ще не були повністю розглянуті, досліджені та узагальнені.

Мета статті полягає в теоретичному дослідженні змісту та класифікації викликів та загроз у контексті розвитку нового світового порядку.

Виклад основного матеріалу. Процеси глобалізації все більше впливають на міжнародну безпеку, так само як і на національну безпеку країн. Вони формують основні тенденції розвитку світової економіки та політики, а також призводять до суттєвих змін у міжнародному безпековому середовищі, яке стає дедалі динамічнішим і суперечливішим.

Під впливом глобалізації відбуваються трансформації в міжнародній системі, розширюється коло учасників міжнародного політичного процесу. На сучасній світовій арені, поряд із національними державами, активно діють міжнародні об'єднання, організації та інші недержавні актори. Водночас спостерігається послаблення основних інститутів міжнародного регулювання, які виявляються недостатньо ефективними у протидії сучасним викликам і загрозам.

Міжнародна безпека, як і національна безпека країн, зазнає все більшого впливу процесів глобалізації. Вони визначають основні тенденції розвитку світової економіки та політики, а також призводять до радикальних змін у міжнародному безпековому середовищі, яке стає дедалі динамічнішим та суперечливішим.

У системі міжнародної безпеки під впливом глобалізації відбуваються трансформації, розширюється склад учасників міжнародного політичного процесу. Разом з національними державами на сучасній світовій арені діють також міжнародні асоціації, організації та інші недержавні актори. Водночас спостерігається послаблення базових інститутів міжнародного регулювання, які не демонструють достатньої ефективності у боротьбі із сучасними викликами та загрозами.

Ключові позиції в багатонаціональних і транснаціональних інституціях посідають провідні держави світу, які переважно домінують у світових економічних процесах і впливають на вирішення проблем міжнародної безпеки. Водночас спостерігається вплив транснаціональних корпорацій і фінансових груп на економічний і соціально-політичний розвиток національних держав, що супроводжується зниженням їхньої ролі у вирішенні широкого кола політичних і безпекових питань у світовому, регіональному та національному масштабах. Все це пропорційно відображається і впливає на стан забезпечення основних прав і свобод людини на міжнародному та національному рівнях.

На тлі посилення взаємодії та взаємозалежності країн світу формуються нові «центри сили», між якими постійно зростає конкуренція за вплив і ресурси. Зростає ступінь відкритості міжнародної системи, що відкриває нові безпрецедентні можливості і водночас створює нові загрози та виклики для безпеки на глобальному, регіональному та національному рівнях. Існує нагальна потреба у створенні більш гнучких систем взаємодії безпеки, здатних швидко та ефективно реагувати на нові виклики.

Новий розклад і співвідношення політичних сил порушує баланс сил і інтересів у світі, змі-

нює характер, масштаб і зміст викликів, загроз і ризиків. Регіональні та локальні виклики безпечі стають все більш глобалізованими та складними.

Глобалізаційні процеси перетворилися на найважливіший фактор впливу на безпекову та оборонну політику провідних країн світу в коротко-, середньо- та довгостроковій перспективі, що є актуальним завданням нашої держави щодо визначення та оцінки характеру та значення сучасних викликів і загроз до національної безпеки.

У глобалізованому суспільстві негативні наслідки глобалізації значно більше позначаються на державах, які залишилися за межами розвинених країн світу. Україна знаходиться на перехресті країн, які виграють від глобалізації, і країн, які відчувають на собі її негативні наслідки. Об'єктивна неможливість швидкої інтеграції України до Європейського Союзу робить її плацдармом для з'ясування відносин між Заходом і Сходом.

Ситуація невизначеності, в якій через це опинилася Україна, диктує свої правила гри, за якими наша держава має реалізовувати непослідовні та прив'язані до політико-економічних умов і політики. В умовах дестабілізації міжнародного безпекового простору це підвищує ймовірність реалізації потенційних безпекових викликів для України.

Загалом загрози безпеці пропонується класифікувати за різними ознаками: за ступенем розповсюдження (глобальні, регіональні, локальні); за співвідношенням суб'єктів, які є джерелом загрози та її метою (симетричні – джерело та ціль загрози); за історичним вкоріненням (традиційні та нетрадиційні); за відносним часом створення (традиційні та нові) тощо.

Іноді увага акцентується відразу на кількох ознаках, наприклад, на масштабах і змісті конфлікту, викликаного дією загрози, а також на характері учасників (геополітичні загрози, міжцивілізаційні, інтернаціональні, міжетнічні та ін.).

Очевидно, що такий підхід передбачає віднесення однієї і тієї ж загрози до різних типів. Наприклад, тероризм постає водночас як асиметрична, нетрадиційна та нова загроза. При цьому кожна з причин класифікації загроз має відносний характер.

За часів існування біполярного світу головною загрозою міжнародній безпеці вважалося ядерне протистояння між «західним» і «східним» блоками. Це не виключало появу таких загроз, як тероризм, організована злочинність, нелегальна міграція, економічна нестабільність, загрози навколишньому середовищу тощо. При цьому, проблеми військового

протистояння надали їм другорядного статусу. І лише після закінчення «холодної війни» всі ці загрози були визнані основним джерелом ризиків для глобальної безпеки [5]. Ці загрози також означають нові або нетрадиційні, які разом із традиційними військовими загрозами визначають характер сучасного середовища безпеки.

У зв'язку з швидкими змінами в структурі сучасного міжнародного безпекового середовища виникає необхідність у подальшому концептуальному уточненні типів новітніх загроз. Таким чином, окрім класифікації на «традиційні» та «нетрадиційні», сучасні безпекові загрози також поділяють на «жорсткі» (hard security threats) і «м'які» (soft security threats). Ці категорії загроз пов'язані з розрізненням двох типів безпеки – «жорсткої» (hard security) та «м'якої» (soft security). «Жорстка» безпека охоплює військові та оборонні аспекти національної безпеки держави, тоді як «м'яка» безпека зосереджується на політичних, соціальних та економічних викликах, що можуть загрожувати національній безпеці [4, с. 6]. Іншими словами, «м'яка» безпека включає в себе практично все, окрім виключно оборонних питань [2]. Водночас ці види загроз в цілому впливають на основоположні права та свободи людини, що вимагає превентивних заходів для їх мінімізації та локалізації.

Немає чіткої межі між «жорсткими» та «м'якими» загрозами. Більше того, важливо, що їх дія у багатьох випадках призводить до взаємного підсилення. Найважливіше те, що «м'які» загрози можуть легко перетворитися на «жорсткі» за певних умов, а деякі загрози можуть належати до обох типів одночасно. Прикладом того, як терористичні організації перетворюють «м'які» загрози на «жорсткі», можуть бути випадки, коли кошти, отримані від торгівлі наркотиками та нелегальної міграції, використовуються для фінансування незаконної діяльності терористичних груп. З цієї причини сьогодні тероризм розглядається як «жорстка», так і «м'яка» загроза [1].

В умовах глобалізації «м'які» загрози безпеці постійно нарощують свою вагу. На думку експертів, вплив деяких із цих загроз особливо відчувається на території посткомуністичних держав, які перебувають у стані трансформації [6, с. 35-51]. Таким чином, Україна потрапляє до зони підвищеного ризику з точки зору дії «м'яких» загроз, властивих світовому безпековому середовищу [3].

Окрім поділу сучасних загроз на традиційні та нетрадиційні, «жорсткі» та «м'які», зберігають своє значення й інші характеристики, зокрема оцінка загроз за масштабом дії, поділ

їх на внутрішні та зовнішні тощо. Проте в сучасних умовах ці особливості не є стабільними, наприклад, немає чіткої межі між внутрішніми та зовнішніми загрозами.

За масштабом дії можна говорити про загрози глобального (загроза світової війни, міжнародний тероризм, виснаження світових енергетичних ресурсів, екологічні катастрофи тощо), регіонального (регіональні конфлікти) та локального (незалежна держава в межах кордонів) типу. За своєю природою загрози та виклики можна виділити на геополітичні (порушення балансу сил, поділ світу на сфери впливу, політичний контроль над іншими державами тощо), міжцивілізаційні (конфлікт цивілізацій, світових релігій, західних чи східних тощо) або міжнародний (конфлікт між державами) чи міжетнічний (між окремими етносами) рівень.

Тому слід констатувати, що всі зазначені загрози чи виклики є традиційними, тобто такими, що супроводжують людство протягом тривалого історичного періоду.

У процесі їх подолання світове співтовариство набуло великого досвіду, часто через масштабні конфлікти – релігійні та світові війни, розквіт і падіння колоніальних імперій, ядерне протистояння в роки холодної війни тощо.

Для запобігання та протидії таким загрозам створено глобальні та регіональні міжнародні організації з їх потужними та розгалуженими структурами. Свою функцію в міждержавних відносинах виконують норми міжнародного права і договірні системи.

Відповідно до рівня їх цивілізованості вироблялися і стандарти поведінки держав, що діють у міжнародному середовищі.

Крім традиційних, на перший план виходять нові, асиметричні, або за іншою класифікацією, «м'які» загрози, які, як правило, формуються наростанням протиріч у світовій політиці та економіці на основі нерівномірності розвитку країн - міжнародний тероризм, нелегальне розповсюдження наркотиків та зброї, неконтрольована міграція, інформаційні війни, розширення розбіжностей між провідними країнами та іншими країнами світу тощо, які впливають на регіональну та глобальну безпеку та є тіньовою стороною глобалізації світу. Поточна безпекова ситуація визначається переміщенням центру ваги від класичних (особливо збройне вторгнення) до нетипових (асиметричних) або «м'яких» загроз. До глибинних причин виникнення нових загроз відносять бідність, брак ресурсів, економічну неспроможність, егоїзм розвинутих країн, невірноважені конфліктні ситуації тощо. З іншого боку, такі загрози

можуть виникати в результаті створення відповідних умов у межах тієї чи іншої країни або навіть за допомогою тієї чи іншої держави.

Останні загрози мають комплексний характер і спрямовані переважно проти особи, її прав та інтересів, а також проти нормального життя і розвитку суспільства і держави. У кожній із названих сфер формуються відповідні більш специфічні виклики та загрози, які суттєво впливають на міжнародну безпеку в цілому або діють в окремих регіональних системах міжнародних відносин.

Переважає більшість дослідників сучасних процесів у сфері міжнародних відносин вважають, що на сьогодні національна безпека не може бути гарантована без тісної взаємодії з впливовими міжнародними структурами безпеки на субрегіональному, регіональному та глобальному рівнях. Однак ефективність функціонування міжнародних структур безпеки значною мірою обмежена недосконалістю існуючих міжнародних механізмів і правового порядку, що ставить під сумнів міжнародне право в цілому.

Можна говорити про необхідність формування такого світового порядку, в якому домінуватиме система міжнародного права (відповідно оновлена та розвинена), яка матиме ефективну силову підтримку міжнародних структур безпеки. У глобальному середовищі, це крок до створення більш ефективної форми світового уряду, ніж Рада Безпеки ООН.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що аналіз реальних характеристик глобалізаційних процесів призводить до твердження про взаємозв'язок усіх основних складових глобалізації – глобальної економіки, міжнародної політики, світового інформаційного простору, соціально-економічного та гуманітарного розвитку людства. Внаслідок глобалізаційних процесів і радикальних змін у міжнародній політичній системі формується новий світовий порядок, який визначатиме основні принципи міжнародної стабільності загалом і безпеки кожної країни зокрема.

Особливістю глобалізаційних загроз і викликів є те, що вони походять із сфер, які не завжди контролюються державою, і, на відміну від геополітичних загроз, скоріше створюються недержавними акторами. Серед основних загроз та викликів глобалізації можна виділити наступні: конфлікт цінностей, маргіналізація деяких країн і регіонів, розпад політичних утворень і поява «держав, яких не було», глобалізація злочинності, тероризм, неконтрольоване поширення зброї масового ураження та звичайного озброєння, вплив інформаційних технологій на безпеку дер-

жави, ескалація локальних конфліктів, нелегальна міграція тощо.

ООН виконує надзвичайно важливу функцію в підтримці та, за необхідності, відновленні міжнародної безпеки.

Звичайно, ООН не завжди здатна ефективно вирішувати різні конфлікти та запобігати новим. Проте наразі немає більш дієвого універсального об'єднання чи міжнародної організації, яка б зосереджувала стільки ресурсів для підтримки міжнародної системи безпеки і використовувала їх так, як це робить ООН.

На сучасному етапі розвитку людства є дуже велика загроза у вигляді настання третьої світової війни, це можливо якщо РФ застосує ядерну зброю, або порушить кордони однієї з країн НАТО. Проте будемо сподіватися, що міжнародне співтовариство цього не допустить та буде ухвалювати рішення на попередження, а не по факту настання будь-якої з загроз.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Alfonso Rincón. Soft-security within the Euro-Mediterranean partnership. University Institute for European Studies. CEU San Pablo University. Madrid, Spain, 2006. URL: www.go-euromed.org

2. Becher K. «Soft security» with Russia after 11 September, The International Institute for Strategic Studies. URL: <http://www.iiss.org/publications/russia-regional-perspectives-journal/volume-1-issue-1/soft-security-with-russia-after-11-september>

3. Bogomolov A. A Ghost in the Mirror: Russian Soft Power in Ukraine: Briefing Paper. Chatham House. January 2012. URL: https://www.researchgate.net/publication/263853878_A_Ghost_in_the_Mirror_Russian_Soft_Power_in_Ukraine_The_Aims_and_Means_of_Russian_Influence_Abroad_Series_A_Ghost_in_the_Mirror_Russian_Soft_Power_in_Ukraine

4. Moustakis F. Soft Security Threats in the New Europe. Marshal European Centre for Security Studies, Managing the Challenges of Soft Security Threats in the 21st Century. Report of the Conference April 7–9. 2003.

5. Non-Traditional Security Threats and Regional Cooperation in the Southern Caucasus Ed. by Mustafa Aydin. Amsterdam et. al: IOS Press, 2011. URL: <https://ebooks.iospress.nl/volume/non-traditional-security-threats-and-regional-cooperation-in-the-southern-caucasus>

6. Swanström N. Traditional and Non-Traditional Security Threats in Central Asia: Connecting the New and the Old. The China and Eurasia Forum Quarterly. Volume. № 2. 2010. URL: https://www.researchgate.net/publication/262420563_Traditional_and_Non-Traditional_Security_Threats_in_Central_Asia_Connecting_the_New_and_the_Old